

Csernák Árpád

Minden kételynek ellenszegülő, sötéten hatalmas elem

*„...csak az átmenetitől félünk, mely a véghez vezet,
de nem a haláltól.”
André Suares*

BUDÁN, ANYÁMÉK LAKÁSA ÉJJEL. A lépcsőházban még az eddigieknél is nagyobb lassúsággal és szorongással lépkedtem a szőnyegüktől még a háború előtt megfosztott, az átlagosnál magasabb, szürke lépcsőfokokon. Aztán végig a keramitkockás folyóson, a kovácsoltvas korlát mellett, míg végül elértem a mindig többszörösen kulcsra zárt ajtóig.

Az ajtó sarkig tárva. Csend. Végigmegyek az előszobán; a hatalmas dohányszínű ajtók is tárva-nyitva. A nagyszobában senki. Ezt hamar fel tudtam mérni, mert az utcáról beszűrődött némi fény. A kis (belső) szobában koromsötét. Itt sokszor le volt húzva a redőny. Lehet, hogy már föl sem lehet húzni: végleg elromlott. Benyúlok az ajtó melletti falrészre, ahol a villanykapcsoló szokott lenni, matatok a falon, szinte simogatom; próbálom felgyújtani a villanyt. Itt még én cseréltem ki kamasz koromban az eltörött burát, nem volt igazán ide illő, de az maradt fönt, soha nem cserélte ki többé senki. „Na, ki vitte el a villanykapcsolót?” Próbálnék viccelődni, megszólalni, de a belül szorongató félelem miatt nem jön ki hang a torkomon. „Hahó! Én vagyok! Ki van itthon?” Nyögöm ki végül, de idegenül verődnek a szavak, nem ismerem a saját hangomra. Mintha idegenek riogatnának. Vagy a bátyáim, amikor gyerekkorunkban feküdtünk a sötétben, és ők elváltak, rekedten suttogó hangon azt ismételték: „Véres lábnyomok a levegőben...”, véres lábnyomok a levegőben...” Így ijesztgettek, én meg remegtem a takaró alatt. Később kidolgoztam az ellenszerét: megelőzve őket, én kezdtem el őket ijesztgetni. Azt hiszem, akkoriban születtem első rémtörténeteim.

Csend. Nincs válasz. Szemem lassan hozzászokik a sötéthez: megjelennek vonalak, sötétlő formák. A két régi, rozoga ágy a régi elhelyezésben: az egyik a nagy szárnyas ajtóval szemben, a másik jobbra, a sarokban. „Mi a fene? Áramszünet van?” Kérdezem fennhangon, magabiztosságot és derűt mímelve. Elsősorban magamat akarom megnyugtatni, hogy semmi baj, és nem is lehet.

Közelebb lépek a szemközti ágyhoz: anyám fekszik ott. Úgy látom: napszemüvegben. (Soha nem hordott napszemüveget.) Aztán rájövök: a különös fényviszonyok miatt van. A szemgödrei helyén két fekete foltot látok. Próbálom megérinteni, szólítgatom; nem felel, nem mozdul. Ekkor már nem tudom leplezni félelmemet. Meglepően gyors mozdulattal a másik ágyhoz lépek. Látom: valaki fekszik a takaró alatt. Kis sötét halom. Az ott kuporgónak a feje is a takaró alatt van. És akkor meghallom a hüppögő hangokat, megmoccan a domb, mintha egy grafittal rajzolt drapérián átrendeződne a vonalak. Hirtelen mozdulattal lehúzom az ott fekvő arcáról a takarót. Most már tisztán hallani: valaki sír. Kezemmel kitapogatom az arcot. „Géza! Te vagy az?” Nem válaszol, de tudom, hogy ő az. „Anyá... – mondja vacogva-sírva – ...Anyá!...”

Három éve már Géza bátyám is halott. A fia azt írta: megbékélve, nyugodtan távozott.

AZ EGYIK TEREMBEN – valaha osztályterem – a fémkeretes ablak bukószerkezete elromlott, a keretezett üveglap ott fityeg vízszintesen, derékmagasságban... kintről távoli friss levegő árad be,

bekeretezett felhőforgácsos fekete ég..., felugrik a lecsapódott ablaküvegre, meglepően könnyed mozdulattal, akár egy macska, ott guggol, megcsapja arcát a szabadság szele, már-már ugrani készül..., lenéz, és akkor meglátja, hogy legalább nyolc-tíz emelet magasságban van, körben meredek, sima panelok, szögletes ablakok...

Ilyenkor magára szól: Ébredj föl!

A folytatásban deszkákból tákolt kis épületben kuksol. Rejtőzködik... A deszkák között kilátni. Éjszaka van, de a Hold süt. Erdő széle. A fák sötétben állnak, homályos foltban folyik szét a fény a sártengerben. Folyamatosan esik. Az esőcseppek monoton zuhogása. A sötét felől nyikorgást hall. Aztán lassan kibontakozik egy furcsa állat alakja..., majd utána egy szekér. Lassan, betegesen mozog az otromba, nagytestű állat. Nem lehet megállapítani, hogy medve, ló vagy kutya... Mindhárom keveréke. Nagyon lassan lépeget. Csapzott, sáros... Mintha az egész állat sárból, iszaptól vagy kátrányból lenne... és a bakon gubbasztó alak is..., és a szekér is...

Ketrecében azért rimáncodik, hogy csak menjenek el a bódé előtt..., jobbra, ki a képből... hagyják el a fénylő foltot... a sötétből a sötétbe... a láthatatlanból a láthatatlanba... és szűnjenek meg a hangok... a nyikorgás, a zuhogás, a szuszogás... Haladási irányuk reményt ad arra, hogy így történik, de amikor az állat egy vonalba kerül vele, a ketrecben, a láthatatlanság hiedelmével kuksolóval, megáll..., felé fordul..., és elindul a bódé felé..., mintha észrevette, meglátta volna..., de ahogy közeledik, egyre tisztábban látja: nincs szeme...

A második parancs: Ébredj föl!

...és ilyenkor még egy ideig a sötét, a szuszogás..., talán szólni is próbál, de nem jön ki hang a torkán... Meredten nézi a sötétet: állat-e? Időbe telik, amíg rájön: a szuszogás az ő szuszogása... Jó esetben megtalálja a villanykapcsolót... Még jobb esetben fel tud ülni, iszik egy korty vizet..., ha van, mégiscsak beveszi az altatót..., de mi a garancia arra, hogy nem ott folytatódik minden, ahol abbamaradt?

LENDÜLETESEN INDULT LEFELÉ A HEGYI ÚTON.

A MÉH-telepen gyakorlott mozdulatokkal toltta föl a kocsit a mázsálóra, csak intett a bódé felé, hogy mérjék meg, és már indult is tovább a telep leghátsó részébe, ahol a papírhulladékot gyűjtötték.

Váratlan zápor söpört végig a telepen, beborult az ég, villámok csapkodtak, az apokaliptikus kuszaságban fölhalmozott fémhulladék-hegyeken, és az ágas-bogas vasfalak között húzódo rozsdaporos utcácskákon különös fények villantak, a felvert portól, a gőzölgő vasaktól és földtől, a zápor sűrű függönyétől homályba borult minden. A targoncát toló ember felgyorsította lépteit, az ő csontos hátát is pillanatok alatt tisztára mosta az eső, és amint a viharvert, tarka-barka papírhegy tövébe ért, kiborította a kocsi tartalmát, könyveket, folyóiratokat, és sietett vissza a mázsálóhoz, hogy leméresse az üres kocsit, és ő az eresz alá állhasson.

Felcsapódott a bódé üveglakja, és a mérlegelést végző fiatalasszony kiszólt:

- Négyszáz forint.
- Mennyi? – kérdezte hűledezve a férfi.
- Két mázsa vegyes papírhulladék, kilója két forint... – magyarázta üde hangon a fiatalasszony, és négy fémszázast porgetett az üvegtálcába. A férfi nézte, valami szégyenfelét érzett, ezen maga is meglepődött, vonakodott elvenni a pénzt, aztán az asszony mosolygós arcát látva, elvígyorodott és fölcsippentette a négy darab érmét.

A zápor elvonult, ismét égetett a nap, és ő a sarki kocsmában végre meghihatott egy korsó sört.

ELEINTE – az első szobában..., szinte terem – sok ember, nyüzsgés, csillárok, terítők, szőnyegek, fényes bútorok, fényes padló, sok könyv... aztán már csak néhány ember, néhány állat, kopott szőnyegek, kopott bútorok... aztán még kevesebb ember, még kevesebb állat, bútorból csak a

legszükségesebb, néhány könyv... a falak repedezettek, az ablakok rosszul zárnak, pereg a vakolat, pereg az olajfesték... végül – az utolsó szobában – egyedül..., a falakon már semmi, a sarokban egy ócska priccs, egy asztal, egy szék... egyetlen könyv... a tető beszakadva, a szoba nagyobbik része a szabad ég alatt... de jó a sarokba húzódni, ott nem ázik az ember, nem fúj a szél, néha még a Nap is kisüt... jön a tél... hamarosan hó esik...

MOST NE TÖRŐDJ AZZAL..., most hagyjuk ezt..., most ne akarj..., esteledik..., most csak ezt nézd..., a naplementét..., a fakó tájat... Ilyenkor mindig... De most ne... Az ég majdnem fehér, és rajta – az elmaradhatatlan – kondenzcsíkok..., ne törődj vele... A fák is csupaszok még..., és pontosan ugyanúgy zakatol a vonat..., mégis..., most ne..., most hagyj..., csak nézd, és fakulj hozzá... Mégis jobb..., jobb lett..., látod?: gyerekek az árokparton, és zöldül a fű..., mégis... Előbb még terveztem, taktikáztam, de végül belefárad az ember... Előbb becsomagoltam, felöltöztem, aztán mégis úgy döntöttem, hogy maradok... Most mégis úton vagyok... Pedig már kicsomagoltam, levetkőztem... Nem tudtam dönteni. Nem tudtam eldönteni. Nem én döntöttem. Eldőlt.

Valamit csinálni kell a vonaton őrület ellen. Mindegy, hogy mit, csak csinálj valamit. Pl.: lehet fir-kálni, lehet olvasni... A Magyar Államvasutak egyik kupéjában több mint három órát eltölteni: 1. Ha önként vállalod: mazochizmus, 2. Ha kényszerítenek rá: szadizmus. Ercsinél gyárkémények: 1. Sűrű füst száll föl a füstszínű égbe. 2. Sűrű füst szennyezi a füstszínű eget. 3. Sűrű füst keveredik a füstszínű felhőkkel.

Elfogy az újság a kezemben. Kidobom a nagyját, meghagyom a hétvégi „színest”, mert akkor még azt hiszem..., aztán rájövök, hogy nem színes; bárgyú, unalmas..., tévé-műsor, reklámok..., kidobom ennek is a nagyját..., hát akkor csak az az oldal..., aztán az se kell... Marad az a rövid írás, amit G. L. írt *No igen* címmel: „Házasodj meg vagy ne házasodj meg, mindenképpen megbánod, hogy elolvastad a Vagy-vagyot...” Unalmamban ezzel a kis szöveggel „tesztelem” az ugyancsak unatkozó, bóbiskoló utastársaimat. „Mit?” Ez a kérdés a válasz. Persze, nem arra vagyok kíváncsi, hogy G. L.-t ismerik-e, még arra sem, hogy E. M.-et ismerik-e, hiszen itt G. L. E. M.-et idézi, aki viszont S. Kierkegaard-t idézi, és csak hozzábiggyeszi a magáét, mintegy szembe fordulva S. K.-val, ironizálva vele, de lehet, hogy csak a vicc kedvéért, és azzal is tisztában vagyok, hogy E. M.-et kevésbé ismerhetik, mint G. L.-t, és valószínűleg G. L.-t kevésbé, mint S. K.-t... „Mit?” Hangzik sorban az értetlen visszakérdezés, és bele-nyugszom, nem, az utasok nem ismerik sem G. L.-t, sem E. M.-et, sem S. K.-t, és nem tudják, mi az a *Vagy-vagy*, de egyben el is szégyellem magam, mert mi a fenének kell itt „tesztelni” (zaklatni) utas-társaimat..., mintha nem lenne, velem együtt, untig elég bajuk... de azért – közben – csak telt az idő...

Még mielőtt leírnám... Hangoskodók... Meggondolom: minek leírni?... Harsányak... Sérti a fületem... Maradnak... Harsány röhögés..., én meg a csendet... Bántják a szememet..., a magányt szeretem... Harsány színek... zavarnak... Hangoskodó pojácák... Minek?..., a hangoskodók... harsányak halálukig... Az ezüstszakállú, bíborpalástú öreg király rohan egyhelyben a pörgő golyón..., szedi a lábát..., arca csontos, tekintete merev, koronáján négylevelű herék, jogarán hegyek, folyó..., mókuserék, mókus-golyó...

NEVEK KELLENEK, mondta a szerkesztő. Néztem. Lehet, hogy értetlenül néztem, az is lehet némi kutakodás, halvány mosoly jelent meg az arcomon; annak kifejeződése, hogy esetleg tréfál, vagy valami kérdésfélét olvasott le az arcomról, hogy mit is jelent ez, vagy hogy hogy' is tetszik érteni, mert folytatta. Próbálta nekem megmagyarázni: Nevek kellenek egy lapba..., nagy nevek, mert különben nem veszik az újságot... Egyre üresebb tekintettel nézhettem, mert magyarázólag, tele jóindulattal hozzátette: Nem eladható. Tekintetem – nyilván – továbbra is megrendítően üres lehetett, de a szájam szegletében – éreztem – megjelent némi halvány mosoly, hogy hátha mégis tréfál..., vagy legalábbis ironizál a jó nevű főszerkesztő, hiszen a humor nagyon fontos, minket, magyarokat a humor egészen tragikus helyzetekben is megmentett, hadifogságokban, börtönökben, vattások

közben, patkányok között, sötét pincékben, combig érő szennyvízben állva... De nem. Ez a szerkesztő komolyan beszélt. Ez a szerkesztő egy komoly ember volt. Valószínűleg annyira komoly ember, hogy ő nem is szokott komolytalanul beszélni, ironizálni sem, tréfálni meg pláne nem. Komolyan beszélt. Tehát nem írások kellene egy lapba; jó, érdekes írások, hanem nevek. Nagy nevek. Írások? Minek? Az olvasó – ha egyáltalán van még – sznob, hülye..., az olvasók nem olvasnak, az írók nem írnak, a lapok nem lapok, NEVEK KELLENEK... Látomásom támadt. Megjelent előttem egy olyan lap-szám, amelyben csak NEVEK vannak. Így mindenki jól jár. A NEVEKnek sem kell magukat strapálni, hogy írjanak, az olvasóknak sem kell olvasással elfecsérelni drága idejüket... A lapban csak NEVEK vannak, csak NEVEK, nem sok, de ugyanaz a néhány NAGY NÉV, sokszor egymás után leírva...

PAPÍR, PAPÍR..., papírok... megint sok papír gyűlt össze... A magamét könnyebben kidobom, legyen kézzel írott vagy nyomtatott..., de másokét?... Itt vannak mindjárt a legújabbak: Rónay László, Oláh János, Bakay Kornél levele... Mi lesz ezekkel?... Majd akkor... – kezdtem mondani annak az embernek, akit ez (egyáltalán) érdekel(het)...

A napokban korunk egyik legkiválóbb költője hívta telefonon, és azt kérdezte: „Árpád bent van?” Mármint, hogy én, a lap főszerkesztője, bent vagyok-e a szerkesztőségben. Érdeklődött nála, a lap főmunkatársánál. Hogy „bent” vagyok-e. A költő részéről teljesen érthető kérdés. Ő is volt több lapnál szerkesztő, ő ahhoz szokott, hogy egy lapnak van szerkesztősége, és a főszerkesztő hol „bent” van, hol meg nincs „bent”. „Nincs” – felelte munkatársam, mert bonyolult lett volna elmagyarázni, hogy hogy’ is van ez nálunk..., hogy a főmunkatársam lakása az „alapítvány székhelye”, és az én lakásom „a szerkesztőség” (is egyben)... és, hogy ő nem titkárnő, hanem főmunkatárs, az alapítvány jogásza, író, interjúk és recenziók szerzője..., persze egy kicsit titkárnő is, és amikor elhozzuk a nyomdából a frissen megjelent szám kötegeit, mindketten címkeragasztókká, boríték mérlegelő „postásokká” válunk..., és mindeközben, ő nem hogy bárhova menni, de egyet lépni sem tud, és felállni is csak segítséggel..., és hogy én (tulajdonképpen) mindig „bent” vagyok, mert vagy otthon vagyok (a szerkesztőségben) bent, vagy nála (az alapítvány székhelyén)...

Soha senki nem fogja megérteni, hogy hogyan is csináljuk mi ezt (tulajdonképpen). „Hát, elég nehezen hihető” – mondta egyszer Csete György, amikor próbáltam neki elmagyarázni... – ...például itt vannak Csete György különleges, kézzel írott levelei, a borítékban, mellékletként mindig néhány rajzzal, fotóval...

...aztán ott vannak a paraszt-barokk íróasztal fiókaiban Lengyel Balázs és Oláh Andor (vékony, piros selyemszalaggal átkötött) levélkötegei... ugyanott: Lakatos István, Rákos Sándor, Bartis Ferenc, Papp Árpád, Tüskés Tibor, Turcsány Péter, Lázár Ervin, Géza bátyám... és mások levelei, képeslapjai...

...azon a könyvespolcon, ahol csak a lappal kapcsolatos dolgok sorakoznak (meg a saját könyveim, meg az általunk kiadott könyvek), ott vannak (egy mappában) Kárpáti Kamil számítógépen küldött, kinyomtatott, esszé értékű levelei...

...a nagy szobában, a tévé alatti, fekete, fiókos szekrényében, a lap szerkesztése óta összegyűlt levelek... (a már említetteken kívül): Rózsás János, Németh István Péter, Péntek Imre, Döbrentei Kornél, Jókai Anna, Sarusi Mihály, Tótkés László, Kerék Imre, Vallató Géza, Baranyi Ferenc..., és még sok kiváló ember levele, írása..., egy külön könyvespolcon az általuk dedikált könyvek..., a többi könyvről, folyóiratról nem is beszélve..., bár ezeket nehezebb lesz eltüntetni, megsemmisíteni... valahova csak kerülnek, valakinél csak lesznek..., de a levelekkel mi lesz? Ki fog ezekkel törődni? Majd... Nem magam miatt..., hiszen éppen arról beszélék, amikor én már nem... Tudod, ahogy Eckhart mester mondta, amikor „*egy hatalmas lendület, az anyagi világ fölé emel*”..., amikor már újra nem akarok semmit, amikor már semmi után nem sóvárgok, amikor már újra „*puszta lét*” leszek..., majd amikor tudom, hogy semmit sem tudok, és semmim sincs..., majd akkor... nem magam miatt..., miattuk.

– Majd a Piroska megoldja... – mondta munkatársam, és szokásos pózában, törökülésben ülve az ágya közepén ragyogott, mint egy fényes fekete bogár.

Piroska a legkisebb unokám. Február 6-án lesz négy hónapos.

„A SEMMI ÁGÁN ÜL...”

A szívem? Nem, nem... Lélek ez...

Lélek-madár... A lélek kis hamuszürke madara...

Este van, tél, köd, hő... gubbaszt... kis szürke csomó: fölborzolja a tollát...

parányi, csillogó sötét szemére rá-rácsukódik több tonnás szemhéja...

hunyorog...

A test ernyedten, tátott szájjal, meredt tekintettel, üresen...

Egymást szokták segíteni.

Egymásnak adnak erőt.

Néha a lélek a testnek,

máskor a test a léleknek...

...de néha mindkettő elfárad...

...nem is várják el egymástól, hogy segítsenek...

...csak nézik egymást: a meredt, üres, tompa tekintet, és a hunyorgó-csillogó...

...a ködben, a szélben, az éjszakába boruló havas tájban...

...aztán visszaroppen a madár...

...nem tudni miért, nem tudni honnan veszi az erejét...

Fáj! Jajdul fel a test...

Jaj de jó: fáj!

Élek! Élünk!

Látom a hócsuklyás fákat, hallgatom a szél zúgását...

Kovács Johanna: Aluljáró I.

Hudák Mariann M: Lány babával